

ÖZET

LİSANS DÜZEYİNE YÖNELİK OLUŞTURULAN AKTİF ÖĞRENME DESTEKLİ ÇEVRE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Altay Fırat

Doktora, Çevre Eğitimi ve Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aşkın Kiraz

Haziran 2013, 161 sayfa

Bu çalışmanın amacı, araştırmacı tarafından Eğitim Fakülteleri için geliştirilmiş olan aktif öğrenme destekli Çevre Eğitim Programının, öğretmen adaylarının çevreye yönelik olumlu bilinç, tutum, davranış ve görüş geliştirmeleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmış, aktif öğrenme destekli Çevre Eğitim Programının, deney grubu üzerindeki etkililiği araştırılmıştır. Bu modelde, programın ne derece etkili olduğuna karar verebilmek için kontrol grubu ile deney grubu arasındaki görüş, tutum, davranış ve bilgi düzeyi, ön test ve son test sonuçları dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu amaçla, ön test ve son test puanları karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 Öğretim Yılı Bahar Döneminde, Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören toplam 70 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Ankette, öğrencilerin çevre konusundaki bilgilerini ölçmeyi amaçlayan ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Çevre Bilgi Testi”, öğrencilerin çevreye karşı tutumlarını ölçmeyi amaçlayan “Çevre Tutum Ölçeği”, öğrencilerin davranışlarını ölçmeyi amaçlayan “Çevre Davranış Testi” ve öğrencilerin coğrafya derslerinin çevre

içeriklerine yönelik görüşlerini ölçmeyi amaçlayan “Coğrafya Derslerinin Çevre Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşler Ölçeği” bulunmaktadır.

Veriler SPSS 20.0 programı ile analiz edilmiştir. Çözümlemede, ilişkisiz örneklemeler için bağımsız gruplar testi (t-test ve ANOVA), ilişkili örneklemeler için eşleştirilmiş gruplar testi (Paired-Sample t-test) ve normal dağılım göstermeyen değişkenler için non-parametrik Wilcoxon işaretlenmiş mertebeler testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının demografik özelliklerini ayırt etmek amacı ile frekans analizi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen Çevre Bilgi Testi madde analizi için madde ortalamaları analizi yapılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; Çevre Bilgi Testinin ön test ve son test karşılaştırmasında, istatistiksel olarak son test lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuç, planlı olarak yapılan ve öğrencilerin aktif katılım gösterdikleri çevre eğitimi sonucunda, öğrencilerin başarılarının arttığını göstermektedir. Çevre Tutum Ölçeğinin ön test ve son test karşılaştırmasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çevre Davranış Testinin ön test ve son test karşılaştırmasında, istatistiksel olarak son test lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuç, uygulanan program neticesinde, öğrencilerin davranışlarının istendik yönde gelişme gösterdiğini kanıtlamaktadır. Coğrafya Derslerinin Çevre Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşler Ölçeği ön test - son test karşılaştırmasında, istatistiksel olarak son test lehine anlamlı bir fark bulunmuş, öğrencilerin coğrafya derslerinin çevre algısını geliştirmeye yönelik görüşlerinin pozitif yönde arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Eğitimi, Coğrafya Eğitimi, Aktif Öğrenme, Çevre Eğitim Programı.

ABSTRACT**VALUATION OF THE EFFICACY OF THE ENVIRONMENTAL EDUCATION
PROGRAMME SUPPORTED BY ACTIVE LEARNING DESIGNED FOR
UNDERGRADUATE STUDENTS****Altay Fırat****Ph. D. Thesis, Environmental Education and Management****Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Aşkın Kiraz****June 2013, 161 pages**

The purpose of this study is to determine the effects of the Environmental Education Programme, supported by active learning that was developed for the Faculties of Education by the researcher, on how the prospective teachers develop positive awareness, attitude, behavior and opinion towards the environment.

In the research a pretest – posttest experimental design with a control group was utilized, whereby the efficacy of the active learning supported Environmental Education Programme on the experimental group was investigated. In this model, in order to determine to what extent the programme is instrumental, the level of opinion, attitude, behavior and knowledge between the control group and experimental group was analyzed in consideration of the pretest and posttest scores. Pretest and posttest scores were compared for this purpose.

The study group of the research was comprised of a total number of 70 students attending the Department of Geography Teacher at Ataturk Education Faculty at Near East University. Questionnaire was used as data collection tool. The questionnaire consists of an `Environmental Knowledge Test` developed by the researcher with the aim of measuring the knowledge

of the students in the field of environment, an `Environmental Attitude Scale` with the aim of measuring the attitudes of the students towards environment, an `Environmental Behavior Test` with the aim of measuring the behaviors of the students and an `Opinion Scale concerning the Role of Geography in Creating Environmental Consciousness`.

The data was analyzed with the SPSS 20.0 programme. In the analysis, independent samples test was used for irrelevant sampling (t-test and ANOVA); paired samples test was used for relevant samplings (Paired-Sample t-test) and Wilcoxon test was used for non-parametric samplings. Frequency analysis was utilized in order to differentiate the demographic characteristics of experimental and control groups. With the Environmental Knowledge Test item analysis developed by the researcher, "item mean analysis" was made.

According to the findings, after the comparison of the pretest and posttest of the Environmental Knowledge Test, a statistically significant difference was determined in favor of the posttest. This result indicates that the success of the students increases with a planned environmental education where the students actively participate. No statistically significant difference was determined after the comparison of the pretest and posttest of the Environmental Attitude Scale. After the comparison of the pretest and posttest of the Environmental Behavior Test, a statistically significant difference was determined in favor of the posttest. This result proves that the behaviors of the students make intended progress as an outcome of the applied programme. After the comparison of the pretest and posttest of the Opinion Scale concerning the Role of Geography in Creating Environmental Consciousness, a statistically significant difference was determined in favor of the posttest, and it was noted that there has been a positive increase in the opinions of the students towards the geography lessons that it helps improving environmental perception.

Keywords: Environment, Environmental Education, Geography Education, Active Learning, Environmental Education Programme.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında benden ilgisini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her türlü sorunumda yanımda olduğunu hissettiren, derin, engin bilgi ve tecrübesinden daima yararlanacağım, danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Aşkın Kiraz'a teşekkürlerimi sunarım.

SPSS çalışmalarında desteklerini esirgemeyen Öğrt. Gör. Umut Akçıl'a, tez çalışmamda fikirleri ile bana yardımcı olan arkadaşım Uz. Kazım Hakverdi'ye ve tez çalışmamın uygulama aşamasında programı zevkle uyguladığım YDÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Bölümü deney gurubu öğrencilerime teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca benim her türlü sorunumu paylaşan, yanımda olan ve benden sevgilerini esirgemeyen eşim Seral Fırat'a, oğullarım Mustafa Küçük Fırat'a ve İbrahim Fırat'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Altay FIRAT
Haziran 2013

İÇİNDEKİLER**sayfa**

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem.....	6
1.4. Sayılılar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar	8
2. KURAMSAL BİLGİLER.....	10
2.1. Çevrenin Tanımı	10
2.2. Ekoloji	12
2.3. Çevre, İnsan ve Doğa İlişkisi.....	14
2.4. Çevre Sorunları.....	16
2.5. Çevre Kirliliği.....	18
2.5.1. Ortamına Göre Kirlilik	20
2.6. Çevre Politikaları	22
2.7. Çevre Eğitimi	27
2.8. Türk Eğitim Sisteminde Çevre Eğitiminin Yeri.....	31
2.8.1. Örgün Eğitimde Çevre Eğitimi	32
2.8.1.1. Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi	33
2.8.1.2. İlköğretim Programında Çevre Eğitimi	33
2.8.1.3. Ortaöğretim Programlarında Çevre Eğitimi.....	35
2.8.1.4. Yüksek Öğretimde Çevre Eğitimi.....	35
2.8.2. Yaygın Eğitimde Çevre Eğitimi	36

2.9. Kuzey Kıbrıs'ta Çevre Eğitimi	36
2.10. Çevre Bilinci ve Tutumu	41
2.11. Coğrafya	44
2.12. Coğrafya Derslerinin Çevre ile İlişkisi	45
2.13. İlgili Araştırmalar	47
3. YÖNTEM	63
3.1. Araştırma Deseni	63
3.2. Çalışma Grubu.....	63
3.2.1. Kişisel Bilgilere Ait Verilerin Dağılımı	64
3.3. Veri Toplama Aracı	69
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	70
3.3.2. Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği.....	70
3.3.3. Çevre Davranış Testi.....	70
3.3.4. Coğrafya Derslerinin Çevre Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşler Ölçeği	71
3.3.5. Çevre Bilgi Testi	71
3.3.6. Uygulama Süreci	72
3.4. Verilerin Analizi	74
4. BULGULAR VE YORUM	75
4.1. Önceden Çevre Eğitimi Alan Öğretmen Adayları ile Önceden Çevre Eğitimi Almayan Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranışları	75
4.2. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracının Ön Test ve Son Test Sonuçları	76
4.3. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Verileri ile Demografik Bilgilerin İlişkilendirilmesi	79
4.4. Kontrol Grubuna Uygulanan Ölçme Aracının Ön Test ve Son Test Sonuçları	85
4.5. Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Deney ve Kontrol Gruplarına Göre Karşılaştırılması	87

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	91
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	91
5.2. Öneriler	97
KAYNAKÇA	101
EKLER	115
Ek 1. Çevre Envanteri.....	115
Ek 2. Çevre Bilgi Testi Pilot Çalışması.....	125
Ek 3. Çevre Bilgi Testi Pilot Çalışması Madde Analizleri	129
Ek 4. Aktif Öğrenme Destekli Çevre Eğitim Programı Örnek Etkinlikler ..	130
ÖZGEÇMİŞ.....	147

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Çalışma Grubunun Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	64
Tablo 2. Çalışma Grubunun Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Dağılımı	64
Tablo 3. Çalışma Grubunun Mezun Olunan Bölüm Değişkenine Göre Dağılımı	65
Tablo 4. Çalışma Grubunun Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı	66
Tablo 5. Çalışma Grubunun Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı	67
Tablo 6. Çalışma Grubunun Anne Meslek Değişkenine Göre Dağılımı	68
Tablo 7. Sınıf Çalışma Grubunun Baba Meslek Değişkenine Göre Dağılımı	68
Tablo 8. Çalışma Grubunun Önceden Çevre Eğitimi Alma Durumlarına Göre Dağılımı	69
Tablo 9. Uygulama Süreci.....	72
Tablo 10. Ölçek Maddelerine Göre Puanlama ve Sınırlandırmalar	74
Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubunun Önceden Çevre Eğitimi Alma Durumları İle Bilgi, Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılması	75
Tablo 12. Deney Grubuna Uygulanan Çevre Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçları	76
Tablo 13. Deney Grubuna Uygulanan Çevre Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Non-Parametrik Analiz Yöntemlerine Göre Değerlendirilmesi	76
Tablo 14. Deney Grubuna Uygulanan Çevre Davranış Testi Ön Test ve Son Test Sonuçları	77
Tablo 15. Deney Grubuna Uygulanan Coğrafya Derslerinin Çevre Eğitimine Etkisine İlişkin Görüş Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçları	77
Tablo 16. Deney Grubuna Uygulanan Çevre Bilgi Testi Ön Test ve Son Test Sonuçları.....	78
Tablo 17. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Değerlendirilmesi.....	79
Tablo 18. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Puanlarının Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Değerlendirilmesi.....	80

Tablo 19. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Puanlarının Mezun Olunan Bölüm Değişkenine Göre Değerlendirilmesi	82
Tablo 20. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Değerlendirilmesi	83
Tablo 21. Deney Grubuna Uygulanan Ölçme Aracı Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Değerlendirilmesi	84
Tablo 22. Kontrol Grubuna Uygulanan Çevre Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçları	85
Tablo 23. Kontrol Grubuna Uygulanan Çevre Davranış Testi Ön Test ve Son Test Sonuçları	85
Tablo 24. Kontrol Grubuna Uygulanan Coğrafya Derslerinin Çevre Eğitimine Etkisine İlişkin Görüş Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçları	86
Tablo 25. Deney Grubuna Uygulanan Çevre Bilgi Testi Ön Test ve Son Test Sonuçları	86
Tablo 26. Deney ve Kontrol Grubunun Çevre Bilgi Testi Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	87
Tablo 27. Deney ve Kontrol Grubunun Çevre Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	88
Tablo 28. Deney ve Kontrol Grubunun Çevre Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Non-Parametrik Analiz Yöntemlerine Göre Karşılaştırılması	88
Tablo 29. Deney ve Kontrol Grubunun Çevre Davranış Testi Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	89
Tablo 30. Deney ve Kontrol Grubunun Coğrafya Derslerinin Çevre Eğitimine Etkisine İlişkin Görüş Ölçeği Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Karşılaştırılması	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Temel Çevre ve Kaynak Sorunları	17
--	----

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
BM	: Birleşmiş Milletler
CDM	: Clean Development Mechanisms (Temiz Kalkınma Mekanizmaları)
CMC	: Cyprus Mines Corporation (Kıbrıs Maden Şirketi)
F	: Frekans
FCCC	: Framework Convention on Climate Change (İklim Değişikliği Çerçeve Komisyonu)
GCSE	: General Certificate of Secondary Education (Genel Ortaöğretim Sertifikası)
IEEP	: International Environmental Education Programme (Uluslararası Çevre Eğitim Programı)
LSD	: Least Significant Difference (Minimum Manidarlık)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N	: Kişi Sayısı
p	: Anlamlılık
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Program Paketi)
TMK	: Türk Maarif Koleji
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNCED	: United Nations Conference on Environment and Development (Birleşmiş Milletler Çevre Kalkınma Konferansı)
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Bilim Kültür ve Eğitim Organizasyonu)
WCED	: World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre Gelişim Komisyonu)
WSSD	: World Summit on Sustainable Development (Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi)
%	: Yüzde